СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова **7**

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев **15**

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev **22**

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев **32**

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов **41**

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов **49**

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова **58**

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов **66**

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева **73**

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

Докторант Виктор Маринов[1]

Резюме: *Малките и средните предприятия (МСП) са важен фактор за развитие на икономиките. Те притежават редица предимства, свързани най-вече с по-бързото внедряване на нови технологии и ускорения достъп до нови пазари. В процеса на своето функциониране МСП често се сблъскват с редица предизвикателства, които възпрепятстват иновационното им развитие. Целта на доклада е да се представят в систематизиран вид именно основните бариери, които затрудняват МСП в процеса на осъществяване на отворени иновации, като предпоставка за по-успешно прогнозиране на потенциалните рискове и по-добро организиране на иновационните дейности.*

Ключови думи: *иновации, бариери, бизнес организации, конкурентоспособност*
JEL: O32
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.68

BARRIERS TO OPEN INNOVATION IN SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Viktor Marinov, PhD student

Abstract: *Small and medium-sized enterprises (SMEs) are an important factor in the development of economies. They have a number of advantages, mostly related to the faster implementation of new technologies and accelerated access to new markets. In the process of their functioning, SMEs often face a number of challenges that hinder their innovative development. The purpose of the report is to present in a systematized form precisely the main barriers that make it difficult for SMEs in the process of implementing open innovation, as a prerequisite for more successful forecasting of potential risks and better organization of innovation activities.*

Key words*: innovation, barriers, business organizations, competitiveness*
JEL: O32
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.68

1. Въведение

В съвременните условия предприятията задълбочават насоката на своето развитие към създаването на съюзи, съвместни предприятия и работа, чрез различни форми на споразумения за сътрудничество, за да насърчат

[1] viktor_marinof@abv.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

своите иновационни дейности. В този контекст, концепцията за отворените иновации става все по-актуална. Тя предлага процес, при който организациите използват външни идеи и ресурси за подобряване на иновационния си потенциал и пазарна конкурентоспособност.

Новата парадигма насърчава компаниите да използват както вътрешни, така и външни идеи и ресурси за разработването на нови продукти, услуги и технологии. За разлика от традиционния модел на затворени иновации, при който всички иновационни процеси се извършват вътре в предприятията отворените иновации залагат на сътрудничеството с външни партньори.

Утвърдени изследователи предоставят в своите трудове доказателства, че достъпът до външни източници на знания е съдействал за подобряване представянето на много предприятия (Lahiri & Narayanan, 2013; Laursen & Salter, 2006). Авторите установяват голямо многообразие от ползи, реализирани от малките и средните предприятия (МСП). До известна степен това се определя от факта, че стойността, която предприятията могат да извлекат от външното знание, зависи не само от външни и контекстуални фактори, но и от различни вътрешни, специфични за бизнес организацията фактори. Редица проучвания документират значителна хетерогенност в способностите на предприятията да извличат ползи от външните източници на знания (Rothaermel & Deeds, 2006; Kale & Singh, 2007).

Редица автори разглеждат МСП като гръбнака на икономиките в много страни. Същевременно, те определят значителната им роля за икономическия растеж, иновациите и създаването на нови работни места (Van de Vrande, P.J. de Jong, & Vanhaverbeke, 2009). Въпреки това, МСП често срещат значителни трудности при внедряването на отворените иновации. Тези проблеми и предизвикателства произтичат, както от техните ограничени ресурси и по-малки мащаби, така и от специфичните характеристики на пазарите, на които оперират.

2. Вътрешни бариери пред внедряването на отворени иновации в МСП

Малките и средните предприятия често срещат значителни вътрешни пречки, които ограничават тяхната способност да внедряват отворени иновации. Тези вътрешни бариери произтичат от специфичните организационни и управленски характеристики на предприятията, които са пряко свързани с техния по-малък размер, ресурси и опит в управлението на иновации (Brunswicker & Van de Vrande, 2014).

Една от най-често срещаните пречки пред внедряването на отворените иновации е ограниченото финансиране, с което разполагат МСП. Процесът на интегриране на външни идеи и технологии често изисква значителни инвестиции за адаптиране и разработване на нови продукти или услуги. В допълнение, разходите за създаване на партньорства с външни организации,

правните консултации относно интелектуалната собственост и поддържането на иновационна инфраструктура могат да бъдат твърде високи за голяма част от МСП. Липсата на достатъчно средства ограничава способността им да се включват в отворени иновационни мрежи и да привличат външни експерти и ресурси.

От друга страна, МСП не винаги разполагат с необходимия управленски капацитет за ефективно управление на процесите, свързани с отворените иновации. Липсата на специализирани звена или служители, които да са ангажирани с иновационната дейност, води до липса на координация и систематичност при внедряването на външни идеи. Освен това, много предприятия изпитват трудности при оценката на потенциалните ползи и рискове от отворените иновации, поради което те се въздържат от сътрудничеството с външни партньори (Rahman & Ramos, 2010).

Някои автори идентифицират като вътрешна бариера пред внедряването на отворени иновации в МСП ограничените технологични и изследователски ресурси. Достъпът до съвременни технологични платформи и изследователски ресурси, които са необходими за ефективното прилагане на отворените иновации, е от ключово значение за иновационните процеси. Липсата на вътрешна инфраструктура за развойна дейност ограничава способността им да взаимодействат с външни партньори, като изследователски институти или университети. Дори когато имат възможност за достъп до такива ресурси, МСП често не разполагат с достатъчно обучен персонал, който да използва тези технологии ефективно.

Като друго съществено предизвикателство може да се идентифицира фирмената култура. В някои предприятия доминира традиционната нагласа, че иновациите трябва да се развиват вътрешно и да се запазва строг контрол върху всички етапи от разработката на нови продукти и услуги (Freel & Robson, 2017). Тази „затворена“ култура възпира приемането на външни идеи и ограничава желанието за сътрудничество с външни партньори. В допълнение, липсата на ясни иновационни стратегии и структури може да създаде несигурност и съпротива сред служителите към иновационните процеси, особено когато те включват външни източници на знания.

Не на последно място, страхът от загуба на интелектуална собственост оказва особено негативно влияние върху процесите и нагласите за осъществяване на иновационна дейност с отворен характер. Този страх е свързан с допускането за загуба на контрол върху интелектуалната собственост. С оглед на факта, че иновациите представляват основен източник на конкурентно предимство, отчита се затруднение мениджмънта да споделя знания и технологии с външни партньори. Страхът от неправомерно използване или загуба на интелектуална собственост води до нежелание за участие в съвместни проекти и възпрепятства развитието на отворените иновации.

3. Външни бариери пред внедряването на отворени иновации в МСП

Освен вътрешните пречки, МСП се сблъскват и с редица външни бариери, които ограничават тяхната способност да прилагат отворени иновации. Тези външни фактори са свързани с екосистемата, в която оперират предприятията, и включват предизвикателства, свързани с достъпа до пазари, регулаторната среда, сътрудничеството с външни партньори и иновационните мрежи (Chesbrough, Kim, & Agogino, 2014).

Една от основните външни бариери пред МСП при внедряването на отворени иновации е трудността да идентифицират и осигурят подходящи външни партньори. Отворените иновации разчитат на сътрудничество с университети, изследователски институции, доставчици, клиенти и дори – конкуренти. За много МСП обаче е трудно да изградят връзки с такива организации, особено ако нямат опит или връзки в иновационни мрежи. Липсата на достъп до глобални или регионални иновационни екосистеми води до ограничени възможности за сътрудничество и намалява шансовете за успешна интеграция на външни идеи и технологии.

Регулаторната среда често представлява значителна бариера за МСП, особено по отношение на отворените иновации. Множество правни и бюрократични изисквания, свързани със защитата на интелектуалната собственост, лицензионни споразумения и патенти, могат да възпрепятстват малките предприятия да участват в сътрудничество с външни организации (Leckel, Veilleux, & Dana, 2020). Сложността на правната рамка, особено по отношение на международните партньорства, и високите разходи за правна защита често водят до отказ от прилагането на отворени иновации, тъй като МСП се страхуват от загуба на контрол върху своите иновации или от правни конфликти.

Като една от най-значимите бариери може да се определи ограничения достъп до външно финансиране. Въпреки че отворените иновации предлагат възможност за споделяне на разходите и рисковете, МСП често изпитват трудности при намирането на външно финансиране за иновационни проекти (Van de Vrande, De Jong, Vanhaverbeke, & De Rochemont, 2009). Финансовите институции и инвеститорите може да бъдат по-склонни да подкрепят големи компании с доказани иновационни успехи, докато МСП се възприемат като по-рискови партньори. Липсата на финансиране не само ограничава възможностите за внедряване на иновации, но и намалява шансовете за привличане на външни партньори, които са готови да инвестират време и ресурси в съвместни проекти.

Не на последно място, пазарната несигурност и икономическата нестабилност също могат да действат като външна бариера за внедряването на отворени иновации. МСП са уязвими от икономическите колебания и непредсказуемите пазарни условия, което води до по-голяма предпазливост

при инвестирането в иновационни проекти. Несигурността относно възвръщаемостта на инвестициите в иновации и рисковете, свързани с променящите се пазарни изисквания, води до по-малка готовност за експериментиране и партньорства с външни участници.

4. Заключение

В резултат от направения литературен преглед на популярни изследователски публикации, свързани с темата за бариерите пред внедряването на отворени иновации в МСП, могат да се систематизират следните групи предизвикателства:

- **Липса на вътрешни ресурси** – МСП често нямат достатъчно финансиране, квалифициран персонал и технологични възможности за ефективно участие в процесите на отворени иновации.
- **Недостатъчна култура на сътрудничество** – Много от предприятията се стремят да запазят конфиденциалността на иновационните си процеси, което възпрепятства съвместната работа с външни партньори.
- **Правни и регулаторни бариери** – Сложните правни рамки за защита на интелектуалната собственост могат да възпират компаниите от споделяне на иновативни идеи с трети страни.
- **Риск от загуба на конкурентно предимство** – Опасенията, свързани с изтичането на критична информация към конкуренти, също играят роля при ограничаването на отворените иновации.
- **Липса на мрежа и доверие** – МСП често имат ограничен достъп до глобални иновационни мрежи и изпитват затруднения при изграждането на доверие с потенциални партньори.

В заключение може да се обобщи, че отворените иновации са ефективен инструмент за стимулиране на конкурентоспособността и растежа на МСП. Въпреки че този подход предлага редица предимства като достъп до външни знания, споделяне на рискове и ускорено внедряване на иновации, предприятията се сблъскват с множество вътрешни и външни бариери, които ограничават тяхното успешно интегриране в иновационни мрежи.

Използвани източници

Brunswicker, S., & Van de Vrande, V. (2014). Exploring open innovation in small and medium-sized enterprises. New Front. Open Innov., 1 , 135-156.

Chesbrough, H., Kim, S., & Agogino, A. (2014). Chez Panisse: Building an open innovation ecosystem. Calif. Manag. Rev., 56, 144-171. doi:10.1525/cmr.2014.56.4.144

Freel, M., & Robson, P. (2017). Appropriation strategies and open innovation in SMEs. Int. Small Bus. J., 35, 578-596. doi:10.1177/0266242616654957

Kale, P., & Singh, H. (2007). Building Firm Capabilities through Learning: The Role of the Alliance Learning Process in Alliance Capability and Firm-level Alliance Success. Strategic Management Journal 28, 981-1000. doi:doi:10.1002/(ISSN)1097-0266.

Lahiri, N., & Narayanan, S. (2013). Vertical Integration, Innovation, and Alliance Portfolio Size: Implications for Firm Performance. Strategic Management Journal 34, 1042–1064. doi:doi:10.1002/smj.2013.34.issue-9

Laursen, K., & Salter, A. (2006). Open for Innovation: The Role of Openness in Explaining Innovative Performance among UK Manufacturing Firms. Strategic Management Journal 27, 131–150. doi:doi:10.1002/smj.507

Leckel, A., Veilleux, S., & Dana, L. (2020). Local Open Innovation: A means for public policy to increase collaboration for innovation in SMEs. Technol. Forecast. Soc. Chang., 153. doi:10.1016/j.techfore.2019.119891

Rahman, H., & Ramos, I. (2010). Open Innovation in SMEs: From closed boundaries to networked paradigm. Issues Inf. Sci. Inf. Technol., 7, 471-487. doi:10.28945/1221

Rothaermel, F., & Deeds, D. (2006). Alliance Type, Alliance Experience and Alliance Management Capability in High-technology Ventures. Journal of Business Venturing 21, 429–460. doi:doi:10.1016/j.jbusvent.2005.02.006

Van de Vrande, V., De Jong, J., Vanhaverbeke, W., & De Rochemont, M. (2009). Open innovation in SMEs: Trends, motives and management challenges. Technovation, 29, 423-437. doi:10.1016/j.technovation.2008.10.001

Van de Vrande, V., P.J. de Jong, J., & Vanhaverbeke, W. (2009). Open innovation in SMEs: Trends, motives and management challenges. Technovation 29, 423–437.